

ԽՐԱԽՈՒՍԱՆՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՆԿԵՂԾ ԿԱՄ ԿԵՂԾ ԴՐԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԴՐՍԵՎՈՐՈՒՄ

ՆԱՐԻՆԵ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարան

Հոդվածը նվիրված է խրախուսանքի՝ որպես խոսքային վարքագծի և խոսքային վարվելակարգի կարևոր բաղադրիչի ուսումնասիրությանը: Հետազոտության նպատակն է բացահայտել խրախուսանքի դրսևորման առանձնահատկությունները հաղորդակցական գործընթացում, պարզել դրա հիմնական տեսակները և վերլուծել անկեղծ ու կեղծ դրական գնահատում արտահայտելու լեզվագործառական առանձնահատկությունները:

Հետազոտության ընթացքում նկարագրական մեթոդի կիրառմամբ ուսումնասիրվել են խրախուսական նշանակությամբ խոսքային ակտերը, դրանց գործառությունները, շարժառիթները և հաղորդակցական նպատակները: Քննության են առնվել դրական գնահատման հիմնական դրսևորումները՝ գովեստը, հաճոյախոսությունը և շողորթությունը՝ հաշվի առնելով հաղորդակցվողների սոցիալական կարգավիճակը, փոխհարաբերությունների բնույթը և հաղորդակցական իրավիճակը:

Վերլուծության նյութ են ծառայել առօրյա հաղորդակցությունից վերցված խոսքային օրինակները, որոնք ներկայացնում են խրախուսանքի տարբեր տեսակներ՝ գովեստ, հաճոյախոսություն և շողորթություն:

Բանալի բառեր – խրախուսանք, դրական գնահատում, խոսքային վարվելակարգ, խոսքային ակտ, բաղադրական սկզբունք, գովեստ, հաճոյախոսություն, շողորթություն, հաղորդակցական վարքագիծ, հաղորդակցական իրավիճակ

Ներածություն

Միջանձնյա փոխներգործության մեջ խոսքակերպերի վարքագիծը կարգավորվում է խոսքային վարվելակարգի կանոններով, որի հիմնական բովանդակությունը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից՝ հարգանքի, համակրանքի, բարյացակամության դրսևորումների, զրուցակցի նկատմամբ ուշադրություն, նրան բարի ծառայություն մատուցելու պատրաստակամություն, դրական գնա-

* Նարինե Գասպարյան – բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, ԵՊՀ անգլիական բանասիրության ամբիոնի ասիստենտ

Нарине Гаспарян – кандидат филологических наук, доцент, ассистент кафедры английской филологии ЕГУ

Narine Gasparyan – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Assistant at YSU Chair of English Philology

Էլ. փոստ՝ narinegasparyan@ysu.am ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4716-4362>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 12.06.2026

Գրախոսվել է՝ 17.06.2026

Հաստատվել է՝ 22.10.2026

© The Author(s) 2026

հատականներ, զգացմունքներ հաղորդելու ակտիվություն, բացասական հույզերի արտահայտման հարցում զսպվածություն, տվյալ հասարակությունում ընդունված վարքագծի կանոնների պահպանում (Holmes 1992):

Խոսքում վարվելակարգային գործողության իրականացումը խոսքնկերոջը սոցիալական «հարթեցման» ուղերձ է. մարդկային հարաբերությունների համար բնութագրական են ուշադրության և տրամադրվածության վարվելակարգային նշանները (Ter-Minasyan 1996): Հուզազնահաստոդական ամենաբարձր գոտին զբաղեցնում են հարթեցնող, խրախուսական իրադրությունները՝ արտահայտված գովեստով, հաճոյախոսությամբ, հավանությամբ, շնորհավորանքով և այլն:

Խրախուսանքը որպես խոսքային վարքագծի դրսևորում

Լեզվական հաղորդակցման ժամանակ բավարար չեն միայն ասույթի քերականորեն ճիշտ ձևակերպումը, լեզվի իմացությունը. պահանջվում է նաև դրանից օգտվելու հմտություն՝ հաշվի առնելով հաղորդակցական իրադրությունը, հաղորդակցման մասնակիցների սոցիալական կարգավիճակը: Առաջին պլան է մղվում ասույթի հաղորդակցական ճշտությունը, այսինքն՝ «գրույց վարելու կանոններին համապատասխանությունը» (Почепцов 1987:33): Այն տարբերվում է լեզվական ճշտությունից, որը պահանջում է քերականական կանոնների պահպանում, քերականական կառույցներին համապատասխան բառային լրացում, դրանց ճիշտ ձևակերպում և այլն: Հաղորդակցական ճշտությունը, ըստ գրույցի ընդունված կանոնների, համապատասխան ասույթների ստեղծումն է և քաղաքավարության սկզբունքի պահպանումը: Այն պահանջում է զերծ մնալ գրուցակցի բացասական բնութագրից: Ընդհանուր վարվելակարգային այն կանոնը, որին ենթարկվում է շփման գործընթացը, գրուցակցի կերպարի «բարձրացումն» է:

Հաճախ կատարվում է ձևական խրախուսանք (շողորթորթության տեսքով), երբ հասցեագրողին դա անհրաժեշտ է արտահայտել, բայց հասցեատերը վերջինիս մոտ դրական գնահատականներ առաջ չի բերում: Խրախուսանքի այս տարատեսակի մեջ գլխավոր դեր է խաղում խոսքային վարվելակարգի այնպիսի հատկանիշը, ինչպիսին է խոսքային վարքագծի սոցիալապես նախորդված ձևը: «Խոսքային վարքագծի սոցիալապես որոշված ձևերը կապված են արարողակարգված կարծրատիպային այն կանոնների հետ, որոնց պահպանումը հասարակությունը պահանջում է իր անդամներից» (Формановская 2004): Ձևական խրախուսանքը արվում է «քաղաքավարությունից դրդված», որտեղ խոսողը կիրառում է կեղծ քաղաքավարություն: Նա հավանություն է տալիս, քանի որ ցանկանում է պահպանել քաղաքավարության սկզբունքը (հավանության կարգախոսը, ըստ Ջ. Լիչի՝ «Մի՛ կշտամբիր մյուսներին» և համակրանքի կարգախոսը՝ «Արտահայտի՛ր բարյացակամություն» (Leech 1983), ուզում է համապատասխանել իր վարվելաձևախոսքային դերին: Խրախուսական իրադրությունում անկեղծության պայմանն այն է, որ դրական գնահատականի հաս-

ցեազրոդին հաճելի է հասցեատերը, և նա փոխանցում է իր դրական վերաբերմունքը հավանությանը, գովեստով (Гордон, Лакофф 1985:276-282): Անհրաժեշտ է նշել, որ խրախուսական ասույթները ոչ միշտ են անկեղծ լինում. դրանք վարվելակարգային են, բայց ոչ ավելին, այսինքն՝ բավականին հեռու են խոսողի իրական կարծիքից և զգացմունքներից: Անկեղծության պայմանը բավականին դժվար տարբերակվող հասկացություն է: Տվյալ դեպքերում կարելի է խոսել սովորական հաղորդակցական իրադրությունում «ոչ համարժեք արձագանքման» մասին (Ермакова, Земская 1993). հասցեազրոդը հարկադրված է ասել խրախուսական խոսքեր, և, ցանկանալով պահպանել քաղաքավարության կանոնները և անկեղծության պայմանը, նա հիմնական թեմայից շեղվում է: «Եթե, օրինակ, զեկուցումից հետո կինը իրավունք ունի իր գործնական որակների հավանությանը սպասել, իսկ խոսողը գովում է նրա հագուստը, այդպիսի հաճոյախոսության ազդեցությունը կարող է հակառակը լինել, քանի որ նա սպասում է այն մտքերի հավանությանը, որոնք արտահայտել է, օրինակ՝ խոսելառճը, իր տեսակետը հիմնավորելու, տրամաբանորեն դատելու ընդունակությունը, այլ ոչ թե արտաքին տեսքը» (Формановская 1989:144): Խրախուսանքի նմանատիպ անտեղիության, խոսողի «անհամարժեք արձագանքման» ետևում էլ հենց կարող է թաքնված լինել հասցեազրոդի կողմից ձևական գովեստներ չասելու ցանկությունը:

Խոսքային վարվելակարգ ասելով ենթադրվում է այն բնորոշ ասույթների ամբողջությունը, որոնք կոնկրետ հաղորդակցական իրադրություններում օգտագործելու համար տվյալ լեզվական հանրություն հաստատված են ազգային-մշակութային և լեզվական ավանդույթներով (Ступин, Игнатъев 1980): Խոսքային վարվելակարգը հարկ է դիտարկել որպես զրուցավարման կազմակերպման միջոցներից մեկը: Դրա նպատակն է «խոսողի նկատմամբ զրուցակցի դրական արձագանք ստեղծելու հանգամանքը, այնպիսի մթնոլորտի ստեղծումը, որը բարենպաստ կլինի հետագա շփման համար» (Сидорова 1986:37): Հասարակության մեջ մշակվել են հանրային վարքագծի որոշակի ստանդարտացված նորմեր, որոնք ներառում են վարքագծի այն նմուշները, որոնք մարդու կողմից ակնկալվում և պահանջվում են համապատասխան իրադրությունում: Խոսքային վարվելակարգի կանոնները չպահպանելը հավասարեցվում է վարքագծային այն նորմերի խախտումներին, որոնք ընդունված են տվյալ հասարակությունում (Васильева 1990): Վարվելակարգի հիմքում ընկած է քաղաքավարության սկզբունքը: Քաղաքավարությունը ոչ այնքան լեզվական միավորների հատկանիշ է, որքան խոսողի վարքագծի ռազմավարական սկզբունք, որը, հաղորդակցական իրադրությանը համապատասխան, իրականացնում է լեզվական միջոցների ընտրությունը, ինչն էլ վկայում է խոսողի հաղորդակցական հմտությունների մասին, քանի որ լեզվին տիրապետելու դեպքում «անձը կարողանում է արտահայտվել այնպես, ինչպես ընդունված է որոշակի պայմաններում» (Серебренников 1970:92):

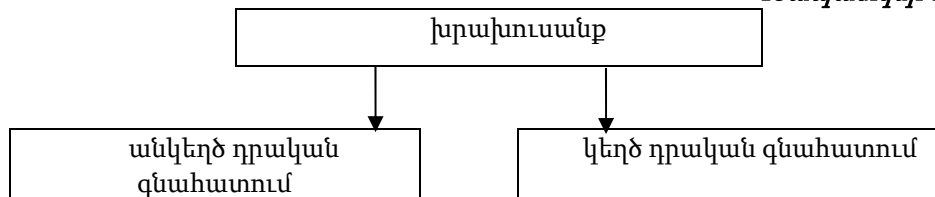
Խոսողական ակտերի վարվելակարգման հետ կապված՝ առաջ է քաշվում դրանց իսկության մասին խնդիրը: Ըստ Գ.Գ. Պոչեպցովի՝ «շատ ասույթներ բավականին դժվար է գնահատել որպես իսկություն՝ դենտագիոն իմաստով», առաջին հերթին դրանք հաճոյախոսական ասույթներն են. օրինակ՝ «*Դուք գեղեցկուհի եք*» (Почепцов 1987:33): Ասույթի իլլուկուտիվ գործառույթը և դրա իսկությունը կարող են չհամընկնել: Սա միշտ էլ ճիշտ է խրախուսական նշանակությամբ ակտերի, մասնավորապես շողոքորթություն արտահայտող ակտերի համար:

Հասցեատերը հաճախ սփոփանքի, խրախուսանքի, աջակցության կարիք ունի: Նման իրադրությունում հաճոյախոսությունը «դառնում է ոչ այնքան հաղորդակցական նպատակ, որքան խոսքի թերապևտիկ գերխնդիր, այն իր արտացոլումն է գտնում ինչպես խոսողի անկեղծության, այնպես էլ հաղորդվող նյութի ճշմարտացիության վրա» (Арутюнова, Падучева 1985:28): Խոսողի ցանկությունը՝ հասնել հաղորդակցական նպատակի իրականացման, շատ ավելի ուժեղ է լինում, քան արտահայտվող դատողությունների իսկությունն ու ճշմարտացիությունը: Եթե գովեստ է արվում, ապա երկու մասնակիցն էլ կարող են իմանալ հաղորդակցական և դենտագիոն՝ իրական ճշմարտության անհամապատասխանության մասին, իսկ ահա շողոքորթության պարագայում դրանց անհամապատասխանության մասին հայտնի է նրանցից միայն մեկին՝ խոսողին:

Ուսումնասիրելով հաղորդակցական նպատակների մասին տարբեր տեսակետներ՝ կարելի է եզրակացնել, որ խոսքային վարքագծի շրջանակներում մեր կողմից ուսումնասիրվող խրախուսական նշանակությամբ խոսողական ակտերը արտահայտում են տարբեր իլլուկուտիվ մտադրություններ:

Խրախուսանքում էական դեր է խաղում սուբյեկտի՝ հասցեագրողի կողմից *դրական գնահատականի անկեղծությունը/կեղծությունը*, որը կարելի է դիտարկել որպես հարաբերական ճշմարտություն/կեղծություն հակադրության մեջ:

Գծապատկեր 1

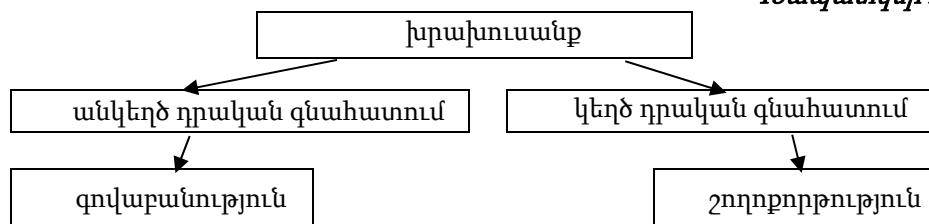

Դա կապված է խրախուսանքի՝ որպես խոսքային վարքագծի ձևի ինքնատիպության հետ, որը նշանակալի չափով սոցիալական երևույթ է:

Խոսքի և խոսողական ակտերի հուզականությունը կարևոր, իսկ երբեմն էլ որոշիչ դեր է կատարում հաղորդակցական նպատակներին հասնելու գործում, հանուն որոնց էլ ստեղծվում են խոսողական ակտերը, քանի որ «ասույթի հուզական-արտահայտչական տարբերակներում տեղեկատվությունը զգալիորեն ավելի շատ է, քան չեզոք տարբերակներում» (Шаховский 1975:6): Հուզական-գնահատողական ասույթի դերն այն է, որ խոսողին ստիպի ազդեցություն գործել լսողի վրա: Հոգեբանության մեջ հուզական գնահատականի կարևորությունը նշվում

է մարդու նպատակաուղղված վարքագծի կազմակերպման տեսանկյունից: Ցանկանալով ազդեցություն գործել, համոզել լսողին՝ խոսողը կենտրոնացնում է իր և լսողի հույզերը, ինչի պատճառով էլ ասույթի հուզական-գնահատողական բաղադրիչը գերիշխում է անվանականի նկատմամբ: Հաղորդակցական համատեքստը առավել հաճախ ոչ թե տեղեկատվության փոխանակում է, այլ մտքերի արտահայտում, որոշակի մտահոգություն տեղեկատվության մասին: Մարդկային միտքը միշտ էլ տատանվում է տրամաբանական ընկալման և հույզերի միջև: Մենք կա մ հասկանում, կա մ էլ առավել հաճախ զգում ենք, որ մեր միտքը ձևավորվում է տրամաբանական գաղափարից ու զգացմունքներից: Մի դեպքում միտքը կունենա գերիշխող տրամաբանական դեր, իսկ մյուս դեպքում՝ հուզական: «Այն հարցը, թե կարելի՞ է արդյոք գնահատումը դիտարկել որպես իլլուկուտիվ իմաստների հատուկ տեսակ և, հետևաբար, գնահատողական խոսողական ակտերը մեկնաբանել որպես իլլուկուտիվ ակտերի տեսակ, բավականին բարդ է» (Больш 1985:165): Խոսքային միջոցներով արտահայտելով իր մտադրությունը (մտավոր, հոգեկան, հուզական վիճակում)՝ խոսողը կատարում է արտահայտչական խոսողական ակտ (X մարդը արտահայտում է որոշակի հուզականություն փաստի կամ Y օբյեկտի առիթով՝ արտաբերելով P արտահայտությունը): Ընդ որում, ասույթը անմիջականորեն հասցեագրված է լսողին, և, հետևաբար, մտադրությունը գիտակցված կերպով ունենում է սահմանված իլլուկուտիվ նպատակ: «Հաղորդակցական հուզականությունը, ի տարբերություն ոչ հաղորդակցականի, կրում է իմաստավորված բնույթ: Մարդու՝ որպես անհատի հույզերի խոսքային արտահայտումը կառավարելու և դրանք իրադրային, սոցիալական և խոսքային շփման ընթացքում այլ գոյություն ունեցող անցկացնելու և դրանցից կախված միևնույն հույզերը տարբեր լեզվական ձևերի մեջ ընդգրկելու կամ ընդհանրապես դրանք լեզվի մեջ «ներս չթողնելու» ունակությունը ցույց է տալիս հաղորդակցական հուզականության բանականությունը» (Шаховский 1990):

Գծապատկեր 2

Դրական գնահատում արտահայտող ակտերը (գովաբանություն և շողոքորթություն արտահայտող ակտերը) ենթադրում են գովասանական կարծիք անձի հայտնի արժանիքների, վիճակի մասին: Ամենից հաճախ անձին գովաբանում են որոշակի գործողությունների համար (ինչպես խոսքային, այնպես էլ և ոչ խոսքային): Ընդ որում, գործողությունները հասարակական նշանակություն ունեն կամ էլ խոսողի համար հետաքրքրություն են ներկայացնում: Հաճոյախոսությունը ենթադրում է բարեհաճության ցուցաբերում՝ անկախ կողմնակի ոչ խոսքային նպատակներից, որոնք հետապնդվում են խոսողի կողմից խոսքային

փոխներգործության մեջ: Մեփական նպատակներին հասնելու համար արված շողոքորթ գովեստը կարող է ընդունվել որպես հաճոյախոսության ձև, բայց այստեղ բացակայում են մարդուն ուղղված անկեղծ հարգանքն ու համակրանքը: Այդ պատճառով էլ դրական գնահատականը հաճախ օգտագործվում է խաղի (քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական, կենցաղային) իրադրությունում: Դրա հետ մեկտեղ իրական կենդանի շփման մեջ գովեստը գործում է առավելապես այնպիսի իրադրություններում, որոնցում դերերի կարգավիճակային բաշխումը ներկայացվում է վերև→ներքև գծով. դրական գնահատականը հիմնականում կատարվում է վերնից ներքև, սակայն հակառակն էլ է հանդիպում (Գասպարյան 2014): Գովեստի համար երբեմն կարևոր չեն խոսքնկերների հասարակական դիրքը և դերը: Դրանով հանդերձ, շատերը հակված են հաճոյախոսությունը ընդունելու որպես զրուցակցի արժանիքների չափազանցում, և, հետևաբար, կարծում են, որ այն անկեղծ դրսևորում չունի:

“What a nice dress.”

“Thank you for the compliment.”

“But it’s not a compliment. It’s really nice.”

– *Ինչ գեղեցիկ զգեստ է:*

– *Շնորհակալություն հաճոյախոսության համար:*

– *Բայց դա հաճոյախոսություն չէ: Այն իսկապես գեղեցիկ է:*

Դրական գնահատականը պայմանավորվում է մի շարք շարժառիթներով, որոնք գալիս են խոսողից:

1. Դրական գնահատականը, որը գալիս է կարգավիճակով և տարիքով ցածր կանգնած հաղորդակցվողից (օրինակ՝ երիտասարդ ուսուցիչ) վերև կանգնածին (օրինակ՝ դպրոցի ուսմասվար, անմիջական ղեկավար), ուղեկցվում է աշխատանքում եռանդ ցուցաբերելու ցանկությամբ, փորձը ընդօրինակելու պատրաստակամությամբ, ինչը համապատասխանաբար ընդունվում և գնահատվում է Բ հաղորդակցվողի կողմից («Ես շատ ուրախ եմ»): Այսպիսով՝ Ա հաղորդակցվողը գործնականում հասնում է ակնկալվող արդյունքին՝ թողնելով առաջին հաճելի տպավորությունը: Դրանով հանդերձ, խոսողի գնահատականը կարող է ինչպես համընկնել, այնպես էլ և չհամընկնել հասցեատիրոջն ուղղված իրական վերաբերմունքի հետ:

“You are a perfect boss, no doubt.”

– *Դուք կատարյալ ղեկավար եք, անկասկած:*

«Ասում եմ դա, որովհետև ուզում եմ զրուցակցիս դեպի ինձ տրամադրել, նրան դուր գալ, գրավել նրա ուշադրությունը, ցույց տալ սեփական տրամադրվածությունս, քանի որ հասկանում եմ, որ նրա հետ լավ հարաբերություններից են կախված իմ աշխատանքային գործունեությունը, ապագան և հույս ունեմ հետագայում նրա կողմից ստանալու հովանավորություն, օժանդակություն, պաշտպանություն, բարեհաճ վերաբերմունք, որպեսզի խոչընդոտներ չունենամ իմ գործունեության և այլն» (Федосюк 1988):

2. Հաջորդ շարժառիթը առաջանում է վերև→ներքև գծով և ըստ իր իմաստա-

յին բաղադրիչների՝ տվյալ խոսքային դրսևորման ձևակերպումը իրենից գովեստ է ներկայացնում: Շարժառիթը, կախված հաղորդակցվողների միջև հարաբերությունների բնույթից (պաշտոնական/ոչ պաշտոնական), կարող է զարգանալ երկու ուղղություններով:

ա) «Գովում եմ, քանի որ կարծում եմ, որ մարդը դա վաստակել է»:

“Can I congratulate you? Have you passed your exams successfully?”

“Of course, you can.”

“Good for you.”

– Կարո՞ղ եմ շնորհավորել քեզ: Հաջողությա՞մբ ես հանձնել քո քննությունները:

– Բնարկե, կարող ես:

– **Ասրես:**

Հաղորդակցվողները մոտ ընկերներ են, և դրական գնահատականը արտահայտված է տղամարդկանց հատուկ զսպված գովեստի ձևով:

բ) «Գովում եմ, քանի որ հասցեստիժոջ համար դա խթան կհանդիսանա, որը կդրդի նրան հետագա ինքնակատարելագործման»:

“Are you satisfied?”

“Not bad for the beginning. I hope you’ll not disappoint me.”

– Գո՞հ եք:

– **Սկզբի համար վատ չէ: Հույս ունեմ՝ ինձ չեք հիասթափեցնի:**

Ի տարբերություն նախորդ օրինակի՝ այս օրինակում խոսողների միջև հարաբերությունները պաշտոնական են՝ պետ/ենթակա, ինչը գնահատման մեջ ավելի շուտ դրական արձագանք է, քան անկեղծ գովասանք:

գ) «Ասում եմ դա, քանի որ վստահ եմ, որ իմ՝ որպես հեղինակավոր, իրավասու մարդու կարծիքը կօգնի բնութագրվողին հասնելու դրված նպատակին. կարծում եմ, որ նրան ծառայություն եմ մատուցում և հույս ունեմ վարձահատույց լինելու ապագայում»: Ասույթի խթանիչ ազդակ շարժառիթը կարող է առկա լինել նաև միջնորդավորված հաղորդակցության մեջ ու չենթադրել հասցեստիժոջ ներկայությունը (կամ էլ նրա, ում որ ուղղված է հաղորդագրությունը), ինչպես նաև օգտագործվել խաղի մեջ (քաղաքական, մասնագիտական, հազվադեպ՝ կենցաղային): Օրինակ.

“Wonderful person, worthy citizen, I think people can trust him and vote for him.”

– Հիանալի մարդ է, արժանի քաղաքացի. կարծում եմ՝ մարդիկ կարող են վստահել նրան և քվեարկել նրա օգտին:

Բնութագրվողի թվարկված արժանիքները, որոնք կարող են լինել ինչպես իրական, այնպես էլ հորինված, տրվում են գովազդի նպատակով, որն ուղղված է զանգվածային լսարանին, պոտենցիալ ընտրողին:

դ) «Խոսում եմ այդպես, որովհետև զրուցակիցս ինձ հաճելի է, և ուզում եմ, որ նա դա իմանա»: Տվյալ շարժառիթը ենթադրում է համակրանքի անկեղծ դրսևորում, հաճախ նմանատիպ ասույթը կրում է արտահայտչականորեն երանգավորված բնույթ և հանդիպում է ոչ պաշտոնական շփման մեջ.

“I want to say that you are a wonderful person, very clever and kind.”

– Ուզում եմ ասել, որ դուք հրաշալի մարդ եք, շատ խելացի և բարի:

3. Դրական գնահատականը կարող է կոչված լինել հասցեատիրոջը խրախուսելու՝ խոսողի ձգտմամբ, նա կարող է դեկավարվել հետևյալ շարժառիթներով.

ա) «Ասում եմ դա, քանի որ շնորհակալ եմ ծառայության համար»:

“I can give you my copy, I don’t need it today.”

“Thank you. You are very helpful.”

– Կարող եմ քեզ տալ իմ օրինակը, այսօր ինձ պետք չէ:

– Շնորհակալություն: Դու շատ օգնող մարդ ես:

Շնորհակալությունը ուղեկցվում է դրական հուզական գնահատականով, ինչը ավելի շատ հատուկ է կանանց, քանի որ նրանք ավելի անկեղծ են իրենց զգացմունքներում: Տղամարդիկ նմանատիպ դեպքերում իրենց պարտքը ծառայության դիմաց արտահայտում են հետևյալ տիպի ասույթներով.

“You helped me a lot. I hope you’ll need my help as well.”

– Դու ինձ շատ օգնեցիր: Հույս ունեմ՝ դու նույնպես իմ օգնության կարիքը կունենաս:

բ) «Ասում եմ դա, քանի որ ուզում եմ ինչ որ ցանկալի բան ստանալ: Դիմում եմ խոսքնկերոջս օգնությանը՝ դրական գնահատական տալով նրան. «Ես գիտեմ, որ դու դրանից լավ գլուխ ես հանում, և ոչ մեկը չի կարող ինձ օգնել այնպես, ինչպես դու»:

“Come here, please. I know you are very clever. Nobody can help me like you. Let’s solve this problem together.”

– Արի այստեղ, խնդրեմ: Ես գիտեմ, որ դու շատ խելացի ես: Ոչ ոք չի կարող ինձ օգնել այնպես, ինչպես դու: Եկ այս խնդիրը միասին լուծենք:

Տվյալ օրինակում գնահատումը փոխկապակցված է խնդրանքի հետ, ընդ որում՝ վերջինը առաջնային է, քանի որ խոսողի մտադրությունը խոսակցի կողմից որոշակի գործողություններ ստանալն է: Իսկապես, դրական գնահատականը՝ որպես քաղաքավարության բաղկացուցիչ իմաստային բաղադրիչներից մեկը, հաճախ խոսողների կողմից օգտագործվում է որոշակի նպատակներով (ցանկալի արդյունքի հասնելու և այլ):

գ) «Ասում եմ դա, որովհետև հասկանում եմ, որ իմ անկեղծությունը, կատարվածի մասին իմ պատկերացումը կարող են սխալ ընկալվել զրուցակցի կողմից, և ցանկանում եմ կանխել նրա բացասական արձագանքը»: Նմանատիպ դեպքում դրական գնահատականը ուղեկցվում է դիտողություններով, որոնք այս կամ այն կերպ դիպչում են հասցեատիրոջը, քանի որ անկեղծությունը, ամբողջական ճշմարտությունը ենթադրում են «վատատեսական» տարրի առկայություն զրուցակցի նկատմամբ: Այդպիսի շարժառիթը, որպես կանոն, առկա է, երբ հաղորդակցվողները հին ծանոթներ են և բավականաչափ տեղեկացված են միմյանց մասին:

“We know that you are very capable and you could have achieved more, but you missed many lectures. Don’t get offended, please.”

“I know It’s my fault.”

– **Մենք գիտենք, որ դու շատ ունակ ես և կարող էիր ավելի շատ ձեռքբերում ունենալ, բայց շատ դասեր բաց թողեցիր: Խնդրում եմ՝ մի վիրավորվիր:**
 – **Գիտեմ: Մա իմ մեղքն է:**

4. Հաղորդակցության ոչ պաշտոնական մթնոլորտում, կենցաղային զրուցում Ա հաղորդակցվողը, բարձր գնահատելով Բ հաղորդակցվողի բնական ընդունակությունները, բավականին զգուշավորությամբ (մեղմասական միջոցների և խոսքային վարվելակարգի (ԽՎ) բանաձևերի օգնությամբ) նկատում է, որ ոչ սովորական ընդունակություններին տիրապետողը իր տեսանկյունից դրանք սխալ է օգտագործել: Դրա հետ մեկտեղ, չցանկանալով զրուցակցին վիրավորել, ասես հայտարարում է հասցեատիրոջ իր կամքը ազատ արտահայտելու իրավունքը: Բ հաղորդակցվողը ընդունում է գնահատականը, քանի որ ինքը, հավանաբար, հակված է իրապես հարաբերակցել սեփական հնարավորությունները ստացված արդյունքների հետ, բացի այդ, ընդհանուր առմամբ, նրա կողմից ասույթը ավելի շատ ընկալվում է դրական, քան բացասական, քանի որ ընդգծում է Բ-ի բացառիկությունը որոշակի սոցիալ-խմբային ընդհանրության մեջ: Դա հասցեատիրոջ կողմից գնահատվում է որպես շողորթություն: Այսպիսով՝ խոսողը կանխատեսում է հաղորդակցական ներգործության ելքը՝ հաշվի առնելով զրուցակցի հետ ծանոթության աստիճանը և շփման փորձը:

ա) «Ասում եմ դա, քանի որ ուզում եմ վերացնել նշարվող/գոյություն ունեցող անհամերաշխությունը զրուցակցիս հետ, այսինքն՝ փորձում եմ մեղմացնել անբաղաձաճության մթնոլորտը».

A: *“What a strange hairdo you have?”*

B: *“Strange?”*

A: *“I mean you’ve changed it and you look younger.”*

B: *Thanks.”*

– Ի՞նչ տարօրինակ վարսահարդարում ունես:

– Տարօրինա կ:

– **Մտածում եմ՝ փոխել ես այն և ավելի երիտասարդ ես երևում:**

– Շնորհակալություն:

Խոսողը, խոսքը հասցեագրելով լավ ծանոթին, ով կարգավիճակով հավասար է, զրուցակցուհու արտաքին տեսքում փոփոխությունների գնահատման ժամանակ խոսքում թույլ է տալիս օգտագործել իր «ցածր, աղքատ-բառապաշարային» միջավայրում բավականին սովորական բառեր՝ դրանով հանդերձ չցանկանալով անհարմարություն պատճառել հասցեատիրոջը և չենթադրելով որևէ անբարեհաճություն նրա կողմից: Այնուհանդերձ, խոսողը հաշվի չի առնում այն փաստը, որ իր առջև կին է, և ինքը դիպել է նրա հետաքրքրությունների գոտուն՝ արտաքին տեսքին: Բնականաբար, նմանատիպ խոսքային դրսևորումը աննկատ չի մնում Բ հաղորդակցի կողմից, թեև կտրուկ բացասական արձագանք տեղի չի ունենում: Ա-ն, հասկանալով, որ խախտում է ինչ-որ ներդաշնակ փոխհարաբերություն, փորձում է ստեղծված դրությունը մեղմացնել, հակադարձ խոսքային քայլով՝ հավանություն արտահայտել Բ-ի արտաքինում կա-

տարված նորամուծությունների վերաբերյալ: Դա զրուցակցի կողմից ընդունվում է (գովեստի, հաճոյախոսության համար շնորհակալություն), և փոխհարաբերության նախկին ջերմ մթնոլորտը վերականգնված է:

բ) «Ուզում եմ հասցեատիրոջ հետ հարաբերությունս փոխել, քանի որ ինձ համար ձեռնտու չէ նրա հետ հակասության մեջ գտնվել»:

“I don’t want to have problems with you. I want to be in good relations with you.”

“It’s strange to hear that but it’s very pleasant.”

– *Ես չեմ ուզում խնդիրներ ունենալ քեզ հետ: Ուզում եմ լավ հարաբերություններ ունենալ քեզ հետ:*

– *Տարօրինակ է դա լսել, բայց շատ հաճելի է:*

Խոսողը կառուցում է իր ասույթը՝ հաշվի առնելով խոսընկերոջ հետ նախկին փոխհարաբերությունների փորձը: Ուղղակի գովեստը գոյություն ունեցող բարդ հարաբերությունների դեպքում կարող է առաջ բերել հակառակ ազդեցություն:

5. Դրական գնահատականը կարող է պայմանավորված լինել հաղորդակցվող ընկերոջ հետ խոսքային շփումը պահպանելու ձգտումով: Տվյալ դեպքում ծանոթության աստիճանը նշանակություն չունի, եթե խոսակցության համար թեմա չի գտնվել մինչև հարազատական, ընկերական, բարեկամական հարաբերություններ հաստատելը, քանի որ զրուցակիցներն արդեն ասելու ոչինչ չունեն: Դրական գնահատականի դրդապատճառ կարող է լինել հետևյալ շարժառիթը. «Հաճելիին պատասխանում եմ հաճելիով»:

“Very glad to see you here again.”

“I am also very happy.”

– *Շատ ուրախ եմ քեզ այստեղ կրկին տեսնել:*

– *Ես նույնպես շատ ուրախ եմ:*

«Միրալիության» նմանատիպ փոխանակությունը թույլ է տալիս միմյանց նկատմամբ բարյացակամ վերաբերմունք ցուցաբերել՝ համաձայն քաղաքավարության հետևյալ կարգախոսի. «Դրսևորի ր դրական հույզեր, տրամադրի ր լսողին դեպի քեզ» (Lakoff 1973):

Մեր կարծիքով, վարվելակարգումը զրուցակցի հանդեպ հետաքրքրության դրսևորումն է, նրա արժանիքների ճանաչումն ու թերությունների նկատմամբ հանդուրժողականությունը:

Եզրակացություն

Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ խոսքային վարվելակարգի կանոններին համապատասխան խրախուսանքը ծառայում է զրուցակցի սոցիալական վարկանիշի բարձրացմանը, դրական հաղորդակցական մթնոլորտի ձևավորմանը և արդյունավետ փոխներգործության ապահովմանը:

Կատարված ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ խրախուսանքը խոսքային վարքագծի կարևոր բաղադրիչ է, որը սերտորեն կապված է խոսքային վարվե-

լակարգի և քաղաքավարության սկզբունքների հետ: Խրախուսական նշանակությամբ խոսքային ակտերը հաղորդակցության ընթացքում իրականացնում են ոչ միայն գնահատողական, այլև սոցիալակարգավորիչ և ներգործական գործառնություններ:

Հետազոտության արդյունքում պարզվել է, որ խրախուսանքը կարող է արտահայտվել ինչպես անկեղծ, այնպես էլ կեղծ դրական գնահատման ձևով: Անկեղծ դրական գնահատման հիմնական դրսևորումներն են գովեստն ու հաճուխությունը, որոնք նպաստում են փոխըմբռնման, համակրանքի և համագործակցության մթնոլորտի ձևավորմանը: Կեղծ դրական գնահատման հիմնական ձևը շողորթորթությունն է, որը հաճախ պայմանավորված է խոսողի հաղորդակցական կամ շահադիտական նպատակներով:

Ուսումնասիրությունը նաև ցույց տվեց, որ խրախուսական ասույթների բովանդակությունը, լեզվական ձևավորումը և հաղորդակցական ազդեցությունը պայմանավորված են հաղորդակցվողների սոցիալական կարգավիճակով, փոխհարաբերությունների բնույթով և կոնկրետ հաղորդակցական իրավիճակով: Բացահայտվեց, որ նույն դրական գնահատականը տարբեր պայմաններում կարող է իրականացնել տարբեր հաղորդակցական գործառնություններ՝ ծառայելով թե՛ անկեղծ բարեհաճության արտահայտմանը, թե՛ հաղորդակցական ռազմավարությունների իրականացմանը:

Այսպիսով, խրախուսանքը արդյունավետ հաղորդակցության կարևոր միջոց է, որը նպաստում է գրուցակիցների միջև դրական հարաբերությունների ձևավորմանը, հաղորդակցական ներդաշնակության պահպանմանը և խոսքային փոխներգործության արդյունավետության բարձրացմանը:

НАРИНЕ ГАСПАРЯН – Поощрение как проявление искренней или неискренней положительной оценки. – В статье рассматривается поощрение как проявление речевого поведения, анализируемое как форма искренней или неискренней положительной оценки. Анализируются функции похвалы, комплимента и лести в речевой коммуникации, а также их связь с речевым этикетом и принципами вежливости. Представлены различные мотивы поощрительных высказываний, обусловленные коммуникативной ситуацией, социальным статусом говорящих и их взаимоотношениями. В заключение отмечается, что поощрение играет важную роль в обеспечении эффективности коммуникации и в формировании положительной атмосферы между собеседниками.

Ключевые слова: поощрение, положительная оценка, речевой этикет, речевые акты, принцип вежливости, похвала, комплимент, лесть, коммуникативное поведение, коммуникативная ситуация

NARINE GASPARYAN – Encouragement as a Manifestation of Sincere or Insincere Positive Evaluation. – This article examines encouragement as a manifestation of verbal behavior, considering it to be a form of sincere or insincere positive evaluation. The functions of praise, compliments, and flattery in verbal communication are analyzed, along with their connection to speech etiquette and politeness principles. Various motives for encouraging utterances are presented, which are shaped by the communicative situation, the social status of the interlocutors, and their relationship. In conclusion, it is noted that encouragement plays an important role in enhancing communicative efficiency and fostering a positive atmosphere among speakers.

Key words: *encouragement, positive evaluation, speech etiquette, speech acts, the principle of politeness, praise, compliment, flattery, communicative behavior, communicative situation*

Էթիկայի վերաբերյալ հայտարարություն

Հեղինակը հաստատում է, որ պահպանվել են հետազոտությանը վերաբերող էթիկական բոլոր պահանջները:

Ճաների բախման վերաբերյալ հայտարարություն

Հեղինակը հաստատում է, որ շաների բախում առկա չէ:

Գրականության ցանկ / References

- Haugh, M., & Kádár, D. Z. *Understanding Politeness*. Cambridge University Press, 2013.
- Holmes J. *An Introduction to Sociolinguistics*. London: Longman, 1992.
- Huang, Y. (Ed.). *The Cambridge Handbook of Pragmatics*. Cambridge University Press, 2022.
- Lakoff R. The Logic of Politeness, or, Minding Your P's and Q's // *Papers from the 9th Regional Meeting, Chicago Linguistic Society*. Chicago, 1973, p.292-305
- Leech G.N. *Principles of Pragmatics*. London: Longman, 1983.
- Ter-Minasova S. *Language, Linguistics and Life (A view from Russia)*. M.: Humanita-rian Knowledge, 1996.
- Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Истоки, проблемы и категории прагматики // *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. М.: Прогресс, 1985, с.3-42
- Васильева А.Н. *Основы культуры речи*. М.: Русский язык, 1990.
- Вольф Е.М. *Функциональная семантика оценки*. М.: Наука, 1985.
- Гордон Д., Лакофф Дж. Постулаты речевого общения // *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. М.: Прогресс, 1985, с.276-302
- Ермакова О.П., Земская Е.А. К построению типологии коммуникативных неудач // *Русский язык в его функционировании: Коммуникативно-прагматический аспект*. М.: Наука, 1993, с.30-64
- Почепцов Г. Г. Слушатель и его роль в актах речевого общения // *Языковое общение: Единицы и регулятивы*: Межвуз. сб. науч. трудов. Калинин, КГУ, 1987, 26-38 с.
- Серебренников Б.А. Социальная дифференциация языка // *Общее языкознание: Формы существования, функции, история языка*. М., 1970.
- Сидорова Е. В. *Основы коммуникативной лингвистики*. М.: ВКИ, 1986.
- Ступин Л.П., Игнатьев К.С. *Современный английский речевой этикет*. Л.: ЛГУ, 1980, 142 с.
- Федосюк М.Ю. Семантическая структура высказывания и имплицитная предикация в тексте // *Структура и семантика текста*. Воронеж:Изд-во Воронеж. ун-та, 1988, с.84-92.
- Формановская Н.И. *Вы сказали “Здравствуйте!” (Речевой этикет в нашем общении)*. М.: Знание, 1989.
- Формановская, Н.И. *Культура общения и речевой этикет* / Н.И. Формановская. М.: Издательство ИКАР, 2004.
- Шаховский В.И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность. Сб.: *Коммуникативные аспекты значения*. Волгоград: Волгр. пед. ин-т, 1990, с.242-249.